

УДК 27(477.41)»18/19»

Віталій Тацієнко

ПЛАТА ЗА ТРЕБИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРИБУТКУ ПРАВОСЛАВНОГО ПАРАФІЯЛЬНОГО ДУХОВЕНСТВА КИЇВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ У XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

У статті розглядається одне з головних джерел прибутку православного парафіяльного духовенства Київської єпархії у XIX – на початку XX ст. – плата за треби. Встановлено, що розмір плати за треби залежав від їх характеру та місцевих обставин: чисельності парафії та забезпечення вірян. Найдорожче коштували одруження та поховання. Звертається увага на регламентацію церковним керівництвом розподілу прибутку між членами причту. Наголошується, що до збереження плати за обряди парафіяльне духовенство ставилось неоднозначно. На сторінках церковної періодики часто обстоювалась позиція, що це підривало авторитет священнослужителя, ставило в залежність від парафіян, принижувало його. Водночас відмовитись від неї клірики не могли, адже це була важлива стаття прибутку. Тому духовенство здебільшого виступало за необхідність забезпечуватись належним утриманням від казни або парафії. Встановлено, що плата за треби складала майже третину від загального прибутку священника.

Ключові слова: плата, православне духовенство, треби, віряни, Київська єпархія.

Одним із актуальних питань сучасної української історіографії є матеріальне забезпечення православного духовенства. Зокрема, недостатньо вивчене, особливо на регіональному рівні, одне з головних джерел прибутку парафіяльних кліриків – плата за треби. Окремих аспектів окресленої теми торкалися В. Чехівський [1], В. Кильчевский [2], С. Карпов [3], Т. Кузнець [4], Б. Опря [5], однак вона потребує подальшого дослідження.

Метою статті є висвітлення плати за треби православному парафіяльному духовенству Київської єпархії у XIX – на початку XX ст., що складала одну з головних статей його прибутків.

Традиційним джерелом фінансування священнослужителів і церковнослужителів була плата за треби. Катерина II у 1765 р. встановила в імперії їх фіксовану вартість: за молитву породіллі – 2 коп., хрещення та відспівування дитини – 3 коп., весілля та поховання – 10 коп., молитви та поминання за можливістю. У парафіях Київщини, що перебували під владою Польщі, священники послуговувалися тарифами, встановленими уніатським митрополитом Ясоном (Смогоржевським). Їх сума була диференційованою і залежала від майнового стану вірянина, проте суттєво перевищувала російську норму. Зокрема, за шлюб причт отримував: від бідних (за можливістю): «бобиля» – 2 злотих, пішого – 4, одנותяглого – 6, двотяглого – 8, тритяглого – 10, чотиритяглого та плугового (6 волів), ремісника і торгівця – 12 злотих [6, с. 234–235]. Приєднання Правобережжя до Російської імперії поширило на цю територію розміри плати за обряди, встановлені 1765 р. Єпархіальна адміністрація взяла курс на боротьбу з отриманням священниками більшої суми, ніж передбачено указом. У листопаді 1799 р. Київська казенна палата звернулась до дикастерії з вимогою, щоб духовенство дотримувалось встановлених тарифів. Остання видала розпорядження, щоб з священно- та церковнослужителів єпархії взяти підписки, якими зобов'язувати не перевищувати визначену плату. Проте її розміри були мізерними, тому деякі священники і благочинні, від імені підзвітного духовенства, відмовлялись від письмових зобов'язань та посилались на звичну таксу уніатського митрополита. Проте Гавриїл (Банулеско-Бодоні) жорстко відреагував на це, наказавши звільнити таких благочинних [1, с. 112].

Указ Олександра I 1801 р. ліквідував обов'язок селян обробляти церковні землі, збільшивши вдвічі плату за треби, встановлену 1765 р. Віряни, за бажанням, могли сплачувати і більше, але без будь-яких вимагань з боку кліриків. Духовенство Київської єпархії не надто схвально сприйняло це урядове розпорядження, так як отримувало від парафіян вищі винагороди за виконання таїнств [6, с. 236]. З метою попередження зловживань, митрополит Гавриїл наказав дикастерії, щоб відомості про розміри плати за треби були роздруковані для кожної церкви для ознайомлення кліру та мирян. Також митрополит намагався запобігти потуранню благочинних та духовних правлінь випадкам недотримання духовенством законодавчо закріплених тарифів, погрожуючи відповідальністю «по суворості закону» [1, с. 113–114].

Збільшення плати за треби, не вирішувало питання забезпечення кліру, тому причти не надто дотримувались встановленої такси. З огляду на це, відповідно до розпорядження митрополита, дикастерія в січні 1803 р. знову взяла підписки з всього духовенства єпархії про зобов'язання утримуватись від вимагань. Все ж таксація залишалася умовною і часто на місцевому рівні ці

тарифи збільшувались, заходи ж єпархіальної адміністрації не досягали своєї мети, а мали більше стримуюче значення [1, с. 115–117].

Розмір плати за треби залежав від їх характеру та місцевих обставин: чисельності парафії та забезпечення вірян. Найдорожче коштували одруження та поховання. Наприклад, у 1820 р. в селах Юрполе, Кобринова Гребля, Янківка, Багва, Березівка Уманського повіту духовенство «по заведеному здавна звичаю, по добровільній з парафіянами згоді отримує»: за хрещення дітей з одного хрещеного – священик 2,5 коп., дячок 1 коп., паламар 1 «деньгу», за поховання дітей – священик 30–50 коп., дякон (за наявності) 15–20 коп., дячок 10–20 коп., паламар 5–10 коп., за поховання дорослих – священик 50 коп.-1 крб. міддю, дякон 30–50 коп., дячок 20–30 коп., паламар 10–15 коп., за одруження отримували стільки ж як і за поховання [7, арк. 63]. У с. Ситняки Радомишльського повіту, за домовленістю між священиком і парафіянами, члени причту одержували: за шлюб – священик 50 коп., дячок 25 коп., паламар 5 коп., за «мале поховання» – священик 25 коп., дячок 8 коп., паламар 2 коп., за хрещення – священик 10 коп., дячок 2 коп., за відправлення літургій, акафістів, молебнів, водоосвячення – за можливістю [7, арк. 76].

Розподіл прибутків за треби залежав від настоятеля церкви. Відтак, іноді священнослужителі обмежували частку, передбачену іншим членам причту, що слугувало причиною скарг до єпархіальної адміністрації [3, с. 88–89]. У 1807 р. священик Богуславської соборної церкви С. Пашковський скаржився консисторії на несправедливий розподіл доходів протоієреєм Ф. Андрієвським [8, арк. 1]. Священик с. Лосятин Васильківського повіту І. Яновський виділяв церковнослужителям лише шосту частину прибутку [9, арк. 16].

У червні 1819 р. Синод видав указ, що вимагав подання інформації з усіх соборних і парафіяльних церков за особистими підписами кліриків про розподіл прибутків між членами причту. Дані відомості дають можливість з'ясувати, яким чином відбувався розподіл доходу від треб в Київській єпархії. Із 998 однопричтових церков при 526 розподілу не було, «але священики, а де передбачаються дякони і причетники без ремствування задовольняються пожертвами парафіян по руках окремо кожному». При 219 церквах причетники отримували третю частину, при 87 – четверту, при 86 – священик проти церковників півтори, при 37 – священик двом церковнослужителям відділяв половину, при 19 – дячок проти паламаря, а священик проти дячка одержував вдвічі більше, при 12 – п'яту, при 4 – шосту, при 4 – із 7 частин священик отримував 4, церковнослужителі 3 частини, при 4 – через бідність парафіян треби здійснювалися безкоштовно. При 154 однопричтових церквах, де за штатом передбачалися дякони, за умови розподілу, в переважній більшості прибутки ділилися на 4 частини: священик одержував 2, дякон – 1, причетники – 1 [7, арк. 3–4].

Київська духовна дикастерія на основі цих даних рапортувала Синоду, що розділення доходів за треби між священиками й церковнослужителями відбувалося «не однаково і не зрівняльно» та не відповідало указам Синоду від 10 квітня 1785 р. і 11 серпня 1799 р. Перший регламентував частку, передбачену дяконам, які мали одержувати «із зменшенням проти священиків третьою частини, а саме: коли священики візьмуть кожен по тридцять, то дякони отримували б 20 рублів або копійок, і по тій же пропорції церковну землю розділяти». Відповідно до указу 1799 р. духовні правління щорічно отримували із казни жалування по 110 крб. для священно-, церковнослужителів десяти градських соборів Київської єпархії (Богуславського, Звенигородського, Черкаського, Уманського, Липовецького, Махнівського, Радомишльського, Чигиринського, Сквирського, П'ятигорського). Кошти мали розподілятися так: «проти частин, які належали дячку і паламарю, для дякона півтори, для священика дві, а для протопopa три частини, згідно з чим і повсякчас поступати» [7, арк. 2, 5]. Тому дикастерія чітко регламентувала розподіл доходів між священно-, церковнослужителями «для запобігання раз і назавжди ... відмінностей і щоб священики свавільно не кривдили дяконів і церковників». При всіх градських соборах прибутки мали розділятися на основі указу від 11 серпня 1799 р. При трипричтових церквах, де служили 3 священики, 2 дякони і 6 церковнослужителів із 100 крб. чи коп. священикам передбачалося по 15, дяконам – 10, дячкам – 7, двом паламарям – 5, третьому – 4. При трипричтових церквах, де було два священики і чотири причетники, із 100 крб. чи коп. священики мали отримувати по 30, дякон – 20, дячки – по 6, паламарі – по 4, за відсутності дякона священикам визначалося по 35, дячкам по 10, паламарям по 5. Такий розподіл мав відбуватися і при двопричтових церквах, але якщо замість чотирьох церковнослужителів було два, дячку передбачалося 18, а паламарю 12. При однопричтових церквах з штатним дяконом, із 100 рублів чи копійок священик мав отримувати 45, дякон – 25, дячок – 18, паламар – 12, за відсутності дякона, священик – 60, дячок – 25, паламар – 15. Відповідно до цих пропорцій члени причту мали користуватись і церковною землею [7, арк. 5–6]. Священики за не дотримання цих правил підлягали штрафуванню на користь причетників чи єпархіального опікунства [3, с. 89].

Прийнявши «Положення про забезпечення православного сільського духовенства землею, будинками і одноразовою допомогою» 1842 р., уряд запровадив виплату жалування духовенству (від 80 – до 160 крб., залежно від класу парафії) та скасував плату за треби, хоча клірики це проігнорували.

У проекті забезпечення причту храму Воскресіння м. Липовця обумовлювалося, «щоб священно- і церковнослужителі по затвердженні проекту не вимагали від парафіян плати за здійснення треб» [10, арк. 6]. Однак протоієрей цієї церкви заявляв, що «вважає себе в праві як і раніше її вимагати і після введення в дію проекту» [10, арк. 8, 19]. Священники скаржилися на мізерність платні, якої разом з усіма прибутками ледве вистачало на утримання сім'ї та найм прислуги. Тому пропонували єпархіальній адміністрації дозволити користуватись винагородою за треби та збільшити суму державного утримання для покращення їх добробуту [11, арк. 2–3]. Варто зауважити, що наявність прислуги у священників була звичним явищем і не сприймалася як щось виняткове.

Однак, в дійсності від цієї статті прибутку духовенство так і не відмовилося й зрештою, у великих парафіях священник отримував більшу платню, ще й значну суму за виконання обрядів, і навпаки в малолюдних [12, с. 198–199].

Затвердженими 1873 р. «Правилами...» визначалися місцеві джерела утримання парафіяльного духовенства. Такими були: добровільні пожертвування вірян за треби; церковна земля або грошова компенсація парафіян за її відсутності; відсотки з призначених на користь причтів вічних внесків; прибутки з церковних оброчних статей [13, с. 115]. Також регламентувався розподіл прибутків та церковної землі між членами причту: настоятель мав отримувати три частини, його помічник – дві, псаломник – одну [13, 119–120].

Збереження плати за треби в більшості негативно сприймалося духовенством. На сторінках церковної та світської преси активно обговорювалась дана проблема. Священники вважали принизливим щоразу після завершення того чи іншого обряду протягувати руку для отримання винагороди, внаслідок чого могли звучати закиди: «Дере і з живого, і з мертвого». Наголошувалось, що це завдавало удару його авторитету, ставило в залежність від парафіян та обмежувало свободу дій. З іншого боку, відмовитись від неї клірики не могли, адже це була важлива стаття прибутку [14, с. 170–171; 15, с. 61–62]. Обстоювалася думка, що священник мав бути цілком незалежним від громади аби відкрито виступати проти суспільних вад та недоліків, не боячись зменшення прибутку [16, с. 340]. Тому духовенство вважало за необхідне забезпечуватись належним утриманням від казни або парафіяльних громад. Київський єпархіальний з'їзд 1910 р. ухвалив рішення клопотатись перед Синодом про ліквідацію плати парафіян за треби і замість цієї статті прибутку забезпечувати духовенство державним утриманням. Міським священникам визначалась платня 1200 крб. на рік, сільським – 900 крб., дияконам міських церков – 600 крб., сільських – 400 крб. Проте консисторія, не підтримавши резолюцію з'їзду, відмовилася ставити це питання на розгляд Державної Думи [17, с. 1927].

Проте деякі дописувачі, як К. Перевозников, спростовували твердження про «шкідливість» плати за треби для пастирського служіння і вважали, що «брати священнику плату з парафіян за свою працю не тільки можна, але і потрібно. Це його законне і беззаперечне право, а з боку парафіян це священний обов'язок» [18, с. 260–264; 19, с. 273–281].

На початку ХХ ст. вінчання в середньому оцінювалося у 5 крб., поховання – 3 крб., хрещення – 50 коп. [2, с. 8]. Проте нерідко їх встановлена вартість все ж була зависокою. Зокрема, у колективній скарзі 1909 р. парафіян с. Рубченки Сквирського повіту на місцевого священника К. Завадського, адресованій єпископу канівському Інокентію, зазначалося: «Вимагає з нас непосильні, не рахуючись з достатком кожного парафіянина побори за треби, встановив таксу в 5 рублів за шлюб. Якщо хтось не може заплатити, то тих відправляє до штундистів чи ксьондза, каже, що «даром повинчають» [20, арк. 1–2].

Окремі священники не зупинялися і перед відвертим вимаганням грошей. Статут духовних консисторій передбачав за це суворе покарання. Священнослужителі позбавлялися місць служби та переводились у причетники «до розкаяння і виправлення». Причетники відсилалися до монастиря на двомісячний-тримісячний термін, а при повторному зловживанні, виключалися з духовного стану [21, с. 76–77]. У вимаганні надмірної плати за треби, відмовах сповідувати вірян та навіть здійснювати поховальні обряди парафіяни звинувачували священника с. Хлипнівки Звенигородського повіту Лисянського. За результатами слідства консисторія прийняла рішення назавжди відправити його, як вдівця, в монастир. Але звернення Лисянського до митрополита Євгенія (Болховітінова) пом'якшило покарання і він був виведений за штат на утримання дітей [22, арк. 24, 59]. Позбавленням парафії та місячним перебуванням у Корсунському монастирі за вимагання плати за треби консисторія покарала священника с. Ромейківки Звенигородського повіту

Д. Мельниковського [23, с. 346]. Однак, не завжди подібні скарги мирян мали вмотивований характер [24, арк. 17].

На початку ХХ ст. загальний прибуток священика у посередній парафії становив орієнтовно 900 крб. щорічно: 300 крб. платня (з яких «на руки» – 267 крб. 72 коп., з огляду на відрахування на пенсійний капітал, духовні навчальні заклади, касу взаємодопомоги, благочинницьку, парафіяльну бібліотеку тощо), прибуток від землі становив 300–400 крб., від треб – 200–300 крб. [25, с. 622]. Таким чином, плата за треби дорівнювала майже третій частині сукупного прибутку клірика.

Проте, була певна кількість бідних парафій, де члени причту не мали достатнього забезпечення. У 1914 р. митрополит Флавіан у зверненні до Синоду зазначав, що в епархії є парафії «з вкрай обмеженим утриманням не тільки для псаломників, а й священиків». Відтак, відбувалася часта зміна священнослужителів і нерідко впродовж тривалого часу не було кандидатів на заміщення вакантних посад, навіть із неосвічених дияконів [26, арк. 1–3].

Отже, попри неоднозначне ставлення православного парафіяльного духовенства до збереження плати за треби, вона залишалася одним з головних і стабільних джерел прибутку впродовж ХІХ – початку ХХ ст., складаючи близько третини від загального доходу клірика.

Список використаних джерел

1. Чеховский В. Киевский митрополит Гавриил Банулеско-Бодони (1799–1803). К., 1905. 306 с. 2. Кильчевский В. А. Богатства и доходы духовенства. М.: Типография Ф. Я. Бурге, 1907. 15 с. 3. Карпов С. М. Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. К.: Тип. Акц. Об-ва «Петр Барский в Киеве», 1914. 273 с. 4. Кузнец Т. В. Православное духовенство Уманщины ХІХ – початку ХХ століття: Монографія. К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. 607 с. 5. Опря Б. А. Доброхотные подаяния прихожан как один из способов материального обеспечения православного приходского духовенства на Правобережной Украине во второй половине ХІХ – в начале ХХ в. // Государство, общество, церковь в истории России ХХ века: материалы X Международной научной конференции, Иваново, 16–17 февраля 2011 г.: в 2 ч. Иваново: Ивановский государственный университет, 2011. Ч. 1. С. 308–314. 6. Лебединцев П. О способах содержания правосл. духовенства в Киевской губернии // Руководство для сельских пастырей. 1860. № 10. С. 231–241. 7. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі – ЦДІАК України). Ф. 127. Оп. 373. Спр. 6. 8. ЦДІАК України. Ф. 127. Оп. 11. Спр. 24. 9. Там само. Спр. 133. 10. Там само. Оп. 822. Спр. 205. 11. Там само. Оп. 1018. Спр. 666. 12. От редакции // Киевские епархиальные ведомости. 1863. № 7. С. 197–199. 13. Правила о местных средствах содержания православного приходского духовенства и о разделе сих средств между членами причтов // Киевские епархиальные ведомости. 1873. № 16. С. 115–125. 14. Наболевший вопрос // Руководство для сельских пастырей. 1902. № 6. С. 170–172. 15. Николаев В. Настоятельная необходимость материального обеспечения православного духовенства // Руководство для сельских пастырей. 1907. № 20. С. 58–65. 16. Pia desideria православного русского духовенства // Руководство для сельских пастырей. 1901. № 49. С. 335–343. 17. Ходатайство Киевского духовенства // Миссионерское обозрение. 1910. № 11. С. 1927. 18. Перевозников К. К вопросу о плате прихожан за требоисправления // Руководство для сельских пастырей. 1898. № 11. С. 255–264. 19. Перевозников К. К вопросу о плате прихожан за требоисправления // Руководство для сельских пастырей. 1898. № 12. С. 273–281. 20. Центральний державний історичний архів України в м. Києві, ф. 127, оп. 1065, Спр. 235. 21. Устав духовных консисторий. СПб.: Синодальная типография, 1843. 134, 56 с. 22. ЦДІАК України. Ф. 127. Оп. 121. Спр. 50. 23. По поводу вымогательства платы при совершении треб // Киевские епархиальные ведомости. 1886. № 8. С. 346. 24. ЦДІАК України. Ф. 127. Оп. 876. Спр. 873. 25. Лещенецкий Т. Как можно улучшить быт духовенства при настоящих условиях государства? // Киевские епархиальные ведомости. 1905. № 25. С. 622–625. 26. ЦДІАК України. Ф. 127. Оп. 873. Спр. 348.

References

1. Chekhovskiy V. Kyevskiy mytropolyt Havryil Banulesko-Bodoni (1799–1803) [Kiev Metropolitan Havryil Banulesko-Bodoni], Kyiv, 1905. 306 p. 2. Kilchevskiy V. A. Bogatstva i dokhody dukhovenstva [Wealth and income of the clergy], Moscow, Tipografiya F. Y. Burge, 1907. 15 p. 3. Karpov S. M. Evgeniy Bolkhovitinov kak mitropolit Kievskiy [Evgeniy Bolkhovitinov as Kiev Metropolitan], Kiev, Tipografiya Akts. Obshchestva «Petr Barskii v Kieve», 1914. 273 p. 4. Kuznets T. V. Pravoslavne dukhovenstvo Umanshchyny ХІХ – pochatky ХХ stolittia: Monohrafiya [The Orthodox clergy in Uman region of ХІХ – early ХХ centuries: Monograph], Kyiv, VPTs «Kyivskiy universytet», 2006. 607 p. 5. Opra B. A. Dobrokhotnye podayaniya prikhozhan kak odin iz sposobov materialnogo obespecheniya pravoslavnogo prikhodskogo dukhovenstva na Pravoberezhnoi Ukraine vo vtoroi polovine ХІХ – v nachale ХХ veka [Volunteer charity of parishioners as one of the ways for material support of the Orthodox parish clergy on Right-Bank Ukraine in late ХІХ – early ХХ centuries]. Gosudarstvo, obshchestvo, tserkov v istorii Rossii ХХ veka: materialy X Mezhdunarodnoi nauchnoi konferentsii, Ivanovo, 16–17 fevralia 2011 g.: v 2 ch., 2011, vol. 1, pp. 308–314. 6. Lebedintsev P. O sposobah soderzhaniya pravoslavnogo dukhovenstva v Kievskoi gubernii [The ways of supporting the Orthodox clergy in Kyiv province]. Rukovodstvo dlya selskih pastyrej, 1860, vol. 10, pp. 231–241. 7. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrayiny v m. Kyevi. F. 127. Op. 373. Spr. 6. 8. Ibid. Op. 11. Spr. 24. 9. Ibid. Op. 372. Spr. 133. 10. Ibid. Op. 822. Spr. 205. 11. Ibid. Op. 1018. Spr. 666. 12. Ot redaktsii [Editorial Board Preface]. Kievskie eparkhialnye vedomosti, 1863, vol. 7, pp. 197–199. 13. Pravila o mestnyh sredstvakh soderzhaniya pravoslavnogo prikhodskogo dukhovenstva i o razdele sih sredstv mezhdru chlenami prichtov [Rules on the local means of support for

the Orthodox parish clergy and on the division of these funds between members of the parish]. Kievskie eparkhial'nye vedomosti, 1873, vol. 16, pp. 115–125. 14. Nabolevshii vopros [Sore point]. Rukovodstvo dlya selskikh pastyrei, 1902, vol. 6, pp. 170–172. 15. Nikolaev V. Nastoyatel'naya neobkhodimost materialnogo obespecheniya pravoslavnogo dukhovenstva [The urgent necessity for material support of the Orthodox Clergy]. Rukovodstvo dlya selskikh pastyrei, 1907, vol. 20, pp. 58–65. 16. Pia desideria pravoslavnogo russkogo dukhovenstva [Pia desideria of the Orthodox Russian clergy]. Rukovodstvo dlya selskikh pastyrei, 1901, vol. 49, pp. 335–343. 17. Khodataistvo Kievskogo dukhovenstva [The petitions of the Kiev clergy]. Missionerskoe obozrenie, 1910, vol. 11, p. 1927. 18. Perevoznikov K. K voprosu o plate prikhozhan za treboispravleniya [On the issue of the parishioners' payment religious rites]. Rukovodstvo dlya selskikh pastyrei, 1898, vol. 11, pp. 255–264. 19. Perevoznikov K. K voprosu o plate prikhozhan za treboispravleniya [On the issue of the parishioners' payment religious rites]. Rukovodstvo dlya selskikh pastyrei, 1898, vol. 11, pp. 273–281. 20. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrayiny v m. Kyevi [The Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv], f. 127, op. 1065, spr. 235. 21. Ustav dukhovnykh konsistorii [The regulations of ecclesiastical consistory], Sankt Peterburg, Sinodal'naya tipografiya, 1843. 134, 56 p. 22. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrayiny v m. Kyevi. F. 127. Op. 121. Spr. 50. 23. Po povodu vymogatelstva platy pri sovershenii treb [On the extortion of money for religious rites]. Kievskie eparkhialnye vedomosti, 1886, vol. 8, p. 346. 24. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrayiny v m. Kyevi. F. 127. Op. 876. Spr. 873. 25. Leshchenetskiy T. Kak možno uluchshit byt dukhovenstva pri nastoyashchih usloviyah gosudarstva? [What must be done to improve the life of the clergy under the present conditions of the state?]. Kievskie eparkhialnye vedomosti, 1905, vol. 25, pp. 622–625. 26. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrayiny v m. Kyevi. F. 127. Op. 873. Spr. 348.

Vitaliy Tatsiyenko

**PAYMENT FOR THE RELIGIOUS RITES AS A SOURCE OF INCOME FOR THE
ORTHODOX PARISH CLERGY OF KYIV EPARCHY IN THE 19TH – EARLY 20TH
CENTURIES**

The article deals with payment for the religious rites as one of the main sources of the Orthodox parish clergy's income in Kyiv Eparchy in the 19th – early 20th centuries. It is noted that the Government of the Russian Empire determined the fixed fees for such kind of church services. But the price-fixing remained nominal and the rates were often bigger at the local level. The measures of the church administration aimed at preventing such situation had no effect and just restrained the priests' actions. It has been established that the amount of the payment for religious rites depended on their peculiarities and local circumstances such as the number of parishioners and their welfare. Marriages and funerals were among the most expensive services. The attention is drawn to the fact that the church administrators made the guidelines according to which the distribution of profits among parish members was regulated. It is emphasized that the parish clergy had ambiguous attitude to the payment for religious rites and their preservation. The pages of the church periodicals often insisted on the fact that such situation undermined the authority of the priests, made them humiliated and dependent on the parishioners. At the same time, the clerics could not abolish the religious rites as they were an important source of their income. Some priests tried to exact money from the parishioners in an effort to get bigger profit. The priesthood often advocated the need to be properly supported from the treasury or by the parish communities. It was established that the third of the priest's total income consisted of the fees for religious rites.

Key words: pay, Orthodox clergy, religious rites, parishioners, Kyiv Eparchy.